

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Ḥaye adam

Danzig, Abraham ben Jehiel Michal

מהרבא, גיצנאד

Frankurt a.M., 620 = 1860

תינעת תוכלה.

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10937

הלכות ספירת העומר כלל קלא

ירחיק מזה. וכמדינות אשכנז רוב החבואה נשרשה קודם לעומר. אך במדינות אלו ידוע שלעולם אין זורעין קודם פסח שעורים ושכולת שועל ולכן צריכין לזוהר מהם אפי' כשעשאין משקין אבל חטים ודגן שקורין קאָרן רובא דרובא נזרע באלול וחשרי ומוחרין. ואינו נזרע חדש אלא בחבואה של ה' מיני דגן אבל לא בשום מין אחר (וכל דיני חדש מטאכר במיטרי עברי לזק פ"ג ע"ט) והגר"א היה מהדר לאכול מצות מחדש כליל י"ח ניסן כיון שהיה עליו שם איסור עד היום כדי להראות שמה שנמנע היה מחמת מצות הכורא (וכעין זה כ' תוס' שציעות דף י"ג ד"ה לא קלא) והיה מחמיר באיסור חדש ככל איסורי תורה.

(יג) הגר"א ביטל מנהג מלהעמיד אילנות בעצרת משום שעכשיו הוא חוק העמים להעמיד אילנות בחג שלהם (אקורין פּעִיגֶטֶטֶט) (ועיין ע"ז דף י"ח בתוס' ס"ט) וכתבתי בה בדין חוקות העמים בחלק י"ד.

הלכות תענית.

כלל קלב. (תקס"ג).

(א) מצות עשה מה"ת לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שלא תבא על הצבור שנאמר על הצר הצורר אחכם והרעותם בחצוצרות כל דבר שיצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו (רמב"ם) וכשם שהצבור מתענים ומתפללים על צרתם כך מצוה על כל יחיד שיחענה ויחפלה על צרתו כיצד היה לו חולה בתוך ביתו או תועה כמדבר או חבוש בבית האסורים יש לו להתענות ולבקש רחמים (תקע"ח) ודבר זה מדרכי החשובה הוא שכומן שחבוא צרה ויזעק עליה ויריעו וידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב עונותיכם הטו אלה וזה הוא שגרום להסיר הצרה מעליהם אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו צרה זו נקרה מקרה ה"ז דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים ותוסף הצרה צרות אחרות והוא שכתוב בתורה ותלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהוא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי. ומדברי סופרים להתענות על כל צרה עד שירוחטו מן השמים וכימי תעניות אלו זועקין בתפלה ומתחננים ומריעין בחצוצרות (רמב"ם פ"א מהלכות תענית) והצוצרות לאו דוקא אלא ה"ה שופר (ולכן תוס' ס"א כס"י תקע"ח לוס אין נוסגין לתקוע בשופר בעת לרה אף על גב דאין דין ת"ל נבבל מ"ט כיון שכוז מ"ע מן התורה).

(ב) מדינא אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי מפני כשיראו שיקנו סעודות גדולות לסעודות ערב וגם לצורך שבת יסברו שרעב בא לעולם ויקרו השער אבל במדינות אלו דלא שכיחי מפקיעי שערים מותר (ס"י תקע"ג) ואין גוזרין תענית על הציבור מתחילה בר"ח ולא בחנוכה ופורים או בחול המועד או בט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילנות או ט"ו באב (למט) ואם התחילו להתענות על הצרה אפילו יום א' ופגע בהם ימים אלו מתענין ומשלימין וזהו מדינא אבל האידנא צבור דינם כחיד ומפסיקין בר"ח ומשלימין יום אחר וכן נוהגין. וב"ד שגזרו שלא לאכול בשר בכל ב' ה' חצי שנה או שנה אם לא עלה על דעתם שיהיה ר"ח וט"ו באב תוך משך זה צ"ע אם מותר או לא דמסתמא לא נחבוננו לאסור ימים שא"א בהם תחנון או סעודת מצוה (עיין במ"א ס"י תקע"ג ס"ק ח' ונב"ר ס"י

הלכות תענית כלל קלב

תק"פ סק"ט) וישלימו יום אחר אבל יהי' שקבל עליו חל האיסור ומשמע דאפי' בסעודה מצוה אלא אם כן התנה בשעת הנדר (סז ונמ"ח).

(ג) יהי' שרוצה להתענות תענית נדבה צריך לקבל מבע"י בחפלה המנחה שלפניו בשומע חפלה או אחר שסיים חפלתו וקודם שיעקור רגליו יאמר הריני בתענית יהי' מחר יהי' שחיה חפתי ביום תענתי מקובלת. וטוב יותר לקבל קודם אלהי נצור כדי שלא להפסיק חפלתו רק בשומע חפלה יהרהר בלבו שמקבל התענית ואף על פי שאוכל ושוחה אח"כ אין בכך כלום. וכן אם קיבל עליו להתענות ג' או ד' ימים או יותר זאח"ז שיתענה בימים ויאכל בלילות אין בכך כלום והוי קבלה לכולם ואין צריך לקבל כל או"א במנחה שלפניה ואם קיבל עליו איוה ימים ואינם רצופין כגון שקיבל עליו בה"כ וכיוצא בזה י"א דצריך קבלה לכ"א ואחד במנחה שלפניו הואיל ואינם רצופים אבל י"א דסגי בקבלה א' וכן נהגו העם (תקס"ג).

(ד) אם קיבל עליו להתענות ב' ימים רצופין מותר לאכול כלילה שניניהם אם לא שפירש בהדיא אף הלילות (סז).

(ה) הרגיל להתענות בעשרת י"ח או ביום א' דסליחות וערב ר"ה א"צ לקבלם שמקובלים ועומדים מכח מנהגם וכן תענית חלום א"צ קבלה וכן תענית בה"כ שאחר פסח וסוכות כשעונה אמן אחר הש"ץ ודעתו להתענות הוי קבלה וא"צ לקבל עוד. ומ"מ אם רוצה אינו מתענה כיון שלא הוציא בפיו אבל אם הוציא בשפתיו חייב להתענות וכן תענית שגוזרים הצבור י"א דסגי בהזכרת הש"ץ ומכ"ש תענית צבור דא"צ לקבל (סז).

(ו) אם לא הוציא בפיו אלא שהרהר בלבו להתענות אעפ"י שלא הרהר בשעת חפלה אלא אח"כ בעוד שהוא יום הוי קבלה אע"ג דלענין נדר לא מהני הרהור עד שיוציא בפיו אבל תענית הוי קרבן וכתיב וכל נדיב לב עולות אבל אם לא קיבל אפילו ע"י הרהור אלא שהיה בדעתו להתענות אבל לא גמר בלבו אם כבר התחיל להתענות אסור לאכול בלא התרה אבל כל זמן שלא התחיל להתענות אינו חל התענית ומותר לאכול (סז).

(ז) אם קיבל עליו קודם חפלה מנחה בפיו רוב האחרונים מחמרים דהוי קבלה (סי' תקס"ג נמ"ח והט"ז נס"י תקס"ג) ואפילו לא הוציא בפיו אלא שגמר בלבו י"א דאעפ"כ צריך להתענות מדין נדר וכיון דהוא מלתא דאורייתא אזלינן לחומרא (שחי' לראב"י מותר לקבל כל היום ולר"ת הרהור כדטר ומש"כ המ"ח נסס"י תקס"ג נסס הלבוש דזקא נהוליא מפיו חזל נהרהור אין חייב להתענות הוא תמוה דלדרכה בלבוסי' תקס"ג סעי' ו' כתב דלא הוי קבלה לענין ענינו משמע דעכ"פ צריך להתענות וכ"כ ח"ד) (סז).

(ח) אפילו אבל עד חצי היום וקיבל עליו תענית עד הלילה חייב להתענות מדין נדר (סז).

(ט) אם לא קיבל עליו במנחה לא נקרא תענית לענין שאם חייב תענית סתם לא יצא ידי נדרו. ונ"ל דבוה יש להחמיר אפילו קיבל קודם מנחה דהא י"א דלא מהני קבלה זו (סז).

(י) אם קיבל עליו להתענות יום סתם אפי' בערב שבת צריך להתענות עד שיראו ג' כוכבים בינונים (חזל נהוליס לא מהני כל"ל נמ"ח) אם לא שפירש בשעת קבלה התענית עד איוו שעה שירצה וכן תענית חלום צריך להשלים עד צה"כ ואפילו בע"ש (תקס"ג ונמ"ז) סימן רמ"ט) וכן המנהג אבל תענית של עי"ת אפילו ער"ה א"צ להתענות רק עד פלג מנחה אחרונה שהוא שעה ורביע קודם צה"כ ויתפלל מנחה חתלה וכן חתן. ומ"מ נכון להתנות מתחלה (סז).

הלכות תענית כלל קלב

(יא) בענין תפלה ענינו יש מחלוקת בין הפוסקים די"א דכל שלא קיבל עליו מבע"י או אפילו שקיבל עליו להתענות עד אחר תפלה מנחה כיון שאין משלים אין מתפלל ענינו וכן נוהגים לענין אם גזרו הצבור תענית עד אחר מנחה כיון שאין משלימין אין הש"ץ אומר ענינו אבל לענין יחיד נוהגים להתפלל ענינו אפילו לא קיבל עליו מאתמול רק עד מנחה גדולה אם התפלל קודם שאכל אבל אם אכל מקודם אינו מתפלל וה"ה אם לא קיבל עליו מאתמול כלל והתענה כל היום ואם לא קיבל עליו מאתמול וגם לא התענה אלא עד מנחה גדולה צ"ע אם יתפלל ענינו ומ"מ נכון שידלג חיבת ביום תעניתו אלא יאמר ענינו ה' כי בצרה גדולה וכו' (ועיין נ"ח). וכתענית חלום לכ"ע מתפלל ענינו אעפ"י שלא קבלו מבע"י (סז).

(יב) אם טרוד בעסקיו עד חצי יום או יותר ונמלך להתענות עד הלילה כיון שלא אכל כל היום נקרא תענית שעות ומתפלל ענינו.

(יג) כיון דתענית דומה לצדקה ולקרוב ולכן האומר אם לא אעשה דבר פלוני אשב בתענית אעפ"י שמה שתלה תעניתו בו הוי דבר רשות לא אמרינן דהוי אסמכתא אלא צריך לקיים נדרו וכ"ש אם תלה בדבר מצוה או שאמר אם יצילני ה' מצרה או אם יצליח דרכי דהוי נדר גמור (סז).

(יד) נוהגין שיחיד אינו אומר ענינו אלא במנחה שמו יצטרך לאכול אבל ש"ץ אומר גם בשחרית שא"א שלא יתענה א' מן הצבור וש"ץ אומר ברכה בפ"ע בין גואל לרופא ואם שכח נתבאר לעיל בהלכות תפלה כלל כ"ט סימן ה' אבל היחיד אין קובע ברכה לעצמו אלא כוללה בשומע תפלה וכשמגיע לבי אחה שומע תפלה וכו' אומר ענינו ומסיים כי אחה ה' העונה בעת צרה פודה ומציל בכל עת צרה וצוקה כי אחה שומע תפלה עמך וכו' בא"י שומע תפלה ודלא כהמון עם שמסיימים בא"י העונה בעת צרה וזה טעות גדול (תקס"ט).

(טו) טוב לומר אחר אלקי נצור רבון העולמים הנדפס בסידור אבל אין היחיד רשאי לומר י"ג מדות דרך תפלה ובקשה דהוי דבר שבקדושה שא"א בפחות מז"ד אבל מותר לאומרה דרך קריאה בניגון וטעמים.

(טז) המתענה ומפרסם עצמו לאחרים להשתבח שהוא מתענה נענש על כך אבל אם אינו עושה להתפאר אלא שמבקשין ממנו שיאכל מותר לומר שמתענה.

(יז) כל תענית חוץ מט"ב ויה"כ מותר לאכול ולשתות עד שיעלה עמוד השחר והוא שלא ישן שינת קבע אבל אם ישן שינת קבע אסור לאכול ולשתות אא"כ התנה ואם הוא רגיל לשתות לאחר השינה א"צ להתנות על השתיה (תקס"ז).

(יח) כל השרוי בתענית הן על צרתו או על חלומו או שמתענה עם הצבור על צרתם ה"ו לא ינהג עידונין בעצמו ולא יקל ראשו ולא יהיה שמח וטוב לב ומכ"ש שלא ישחוק בשום שחוק אלא דואג ודואג ודואג כנאמר מה יתאוונן אדם חי גבר על חטאיו (תקס"ח) וכל הפורש מן הצבור בין בתענית ובין בממון או בגופו אינו רואה בנחמתו וכל המצטער עמהם זוכה ורואה בנחמתו. ואם אינו יכול לעזור הצבור לא בגופו ולא בממונו אל יעמוד במקום סכנה (ססי' תקע"ז).

(יט) בתענית יחיד מותר לטעום את החבשיל אם יש בו מלח או חבלין דכיון דחלי בקבלתו מסתמא לא קיבל עליו אלא אכילה ושתייה וטעימה לא הוי אכילה. וטעימה זו בחיך דוקא ולחוקקו מיד שלא תעבור מן החיך ולפנים ומותר לטעום עד רביעית ודוקא מעט מעט ופליט אבל רביעית בפעם אחת אסור אפילו מפליט מיד ואפילו מעט מעט

הלכות תענית כלל קלב

אסור יותר מרביעית וכל היום מצטרף לרביעית ודוקא בתענית יחיד אבל בח"צ הכתובים דוקא דהיינו י"ז חמוז וצ"ג ועשרה בטבת ותענית אסתר לאפוקי ח"צ שגזרין הקהל לפעמים (ח"ר) דלא תלי בקבלתו נוהגין להחמיר (תקס"ז) ובט"ב וביה"כ מדינא אסור. ונ"ל כשמבשלין ביום לצורך סעודה מצוה אפילו בתענית הכתובים חוץ מט"ב מותר לטעום אם צריך מלה ותכלין ובלבד שיזהר לפלוט ולא יבלע כלום ודוקא מעט מעט ועד רביעית (דהא הרבה מסקים מתיירין אכילו כלל סעודת מילה).

(כ) ולרחוץ פיו במים בשחרית בח"צ אסור (ומש"כ ה"א דנפחות מרביעית מותר היינו לדעת ה"י ג"ע דנותיר טעמיה בת"ל אבל לרמ"א דטעמיה אסור בת"ל ה"ה רחילה) אבל בתענית יחיד מותר במים אפילו יותר מרביעית דבמים לא מתהני כלל וה"ה בחומץ שאינו ראוי לשתייה אבל בשאר משקין אסור ביותר מרביעית. ונ"ל דבמקום צער גדול יש להתיר אפילו בט"ב רחיצת הפה במים רק שיזהר ביותר לכפוף ראשו ופיו למטה שלא יבא לגרונו וביה"כ יש להחמיר גם בזה בכל מה דאפשר (תקס"ז).

(כא) בתענית יחיד מותר ללעוס עצי קנמון ושאר עצים מחוקים ללחלח גרונו ולפלוט אבל בח"צ וכ"ש ט"ב ויה"כ אסור (סג).

(כב) הרוק אם יש באפשר יפלוט ומ"מ במקום דא"א מותר לבלוע אפילו ביה"כ דאע"ג דאוכלין שאין ראויין לאכילה פטור אבל אסור היינו במתכוין לאכילה אבל בכליעת רוקו שאינו מכין כלל להנאתו מותר (מ"א וח"ר סג).

(כג) הנודר לצום עשרה ימים ולא ייחד דוקא לימים ידועים אלא באיזה יום שירצה וקבל עליו במנחה להתענות למחר והוצרך לאכול לדבר מצוה כגון בסעודת מצוה אע"פ שאין שייך בגוה או מפני כבוד אדם גדול או שמצטער ה"ז לזה ופורע יום אחר לאחר שהתענה מקצת היום (ח"ר ג"ע הר"א ג"כ וי"י) שהרי לא קבע הימים בתחלת נדרו ואע"פ שקבלו במנחה שלפניו היינו מכח נדרו שקדם לו אבל אם לא נדר מתחלה להתענות אלא שקיבל עליו במנחה להתענות למחר וכ"ש אם אמר בתחלת נדרו אתענה יום פלוני או בה"כ כל השנה או חצי שנה וכ"ש ח"צ או יום שמת בו אביו ואמו דכיון שמחוייב לצום יום זה דוקא אפי' מצטער הרבה אינו יכול ללוותו ולאכול היום ולהתענות יום אחר (תקס"ח).

(כד) ודוקא שאמר בה"כ כל השנה או שאמר בה"כ של חצי שנה זו אבל אם אמר סתם בה"כ חצי שנה או שנה אין זה כיום זה אלא כסתם שהרי אינו נדר להתענות דוקא בחצי שנה זו ולזה ופורע (מ"א סג).

(כה) הנודר להתענות בה"כ מותר להחליף ולהתענות בה"ה אבל לא ימים אחרים לפי שמסתמא כוונתו להם הואיל והם יומא דדינא (סג).

(כו) מיהו תענית בה"כ שאחר פסח וסוכות או עשרת י"ח ואירע בריח מילה או פדה"ב או שאר סעודת מצוה (מ"א ס"ק ט) מצוה לאכול וא"צ התרה כי כל המתענה אדעתא דמנהגא מתענה ולא נהגו להתענות בימים אלו כשיש סעודת מצוה. ונ"ל דה"ה פדה"ב שלא בזמנה נמי נקרא סעודת מצוה (ללא כמ"א שכ' לאסור עפ"י התום' גמ"ק וכבר כתנתי בה"ב שבת כלל ח' ג"כ דנחיוך וביש"ג איתא להדיא דהוי סעודת מילה וכתנתי נפיוט דעת התום' ג"כ כדנריהס ללא כמ"א שדחק בדנריהס) אבל שאר תעניות שגזרין הצבור וכן יא"צ אסורים לאכול אפילו בסעודת מצוה. כ' סיון שחל בע"ש מותר לאכול על סעודת מצוה כיון דא"א לעשות הסעודה בלילה ואם חל בחול הניח במ"א בצ"ע אם מותר לאכול בסעודת מצוה שהרי יכולין לעשות הסעודה בלילה (מ"א ס"ק י') ונ"ל

דבעיר שאין מתענין כ' סיון ויש שם אנשים ממקומות שמתענין אם צריכין להשלים למנין על הסעודה מותרים לאכול (וכס"ג כ' נח"ל סי' תקפ"ו).

(כו) ואם ידע לפני ר"ה שיאכל בין ר"ה ליה"כ על סעודת מצוה מחויב להתענות יום א' לפני ר"ה דהא הטעם שמתענין ד' ימים לפני ר"ה הוא להשלים ד' ימים שאוכלין בעשי"ח. ודוקא כשיש מיום א' דסליחות יותר מד' ימים כגון שחל ביום ש"ק או ביום ב' אבל אם חל ביום ה' וא"כ ליכא אלא ד' ימים א"צ להתענות יום א' קודם הסליחות דמעיקרא לא קבילו עליהו אלא להתענות דוקא בימי הסליחות (סז).

(כח) וכיון שהטעם בתעניתים אלו שמתענים אדעתא דמנהגא ולכן דוקא כשלא קיבל עליו תענית במנחה אלא שסמך עצמו על המנהג או שענה אמן כשמברכין בה"ב דאז לא קיבל עליה בנדר ואם רצה שלא להתענות רשאי ולכן אפילו לא ידע שזימני אותו לסעודה והתחיל להתענות מ"מ מותר לאכול בסעודת מצוה אבל אם קיבל עליו התענית במנחה שעשה יותר ממנהג צריך לקיים ולהתענות אפילו בסעודת מצוה וי"א דאף כשקיבל עליו במנחה מותר כיון שקבלתו היה עבור המנהג אבל מי שאינו מתענה כל בה"ב או כל עשי"ח אלא שמתענה יום או יומים ונמצא דזה צריך לקבל במנחה ודינו כאלו מתענה באמצע השנה שהרי אינו תלוי במנהג וחייב להתענות (סז) וה"ה מי שיש לו מקצת חולי אם לא קבל במנחה אלא על דעת מנהגא אינו צריך התרה אבל אם מתענה יותר ממה שהצבור מתענין צריך התרה (סי' תקפ"א מ"א ס"ק י"ג) אבל הש"ך כ' ב"ד סימן ר"ד סק"ב דמחמת שאינו בריא לעולם צריך התרה.

(כט) במקום דמותרים לאכול על הסעודה אינו תענית כלל ומותר אח"כ לאכול אפילו בכיתו אבל קודם הסעודה אסור לאכול אבל בעלי הכרית מותרים לאכול מיד ד"ט שלהם הוא (סז) חוץ מט"ב שנדרחה (כדלקמן כלל קל"ז) (ח"ר).

(ל) ח"צ או ח"ה או יום שמת בו אביו ואמו ושכח או הויד ואכל אפילו הרבה חייב להשלים כיון דיום זה מיוחד להתענות ואע"ג דמדינא אין צריך להתענות יום אחר מ"מ ראוי להתענות לכפרה בה"ב אבל אם נדר להתענות יום א' או ב' ומחמת הנדר קיבל עליו להתענות למחר (כן כ"ל כמ"כ סמ"א נסק"א) ושכח ואכל אפילו רק כזית או ששחה מלא לוגמיו אע"ג די"א דאיכר תעניתו ומותר לאכול מ"מ יש פוסקים דכיון דקבלו הוי כיום זה וחייב להשלים התענית. ומ"מ כיון דמדינא איכר תעניתו נותנין עליו עוד חומרא שצריך להתענות יום אחר מספיקא ודוקא שאכל כזית בפ"א או ששחה מלא לוגמיו בפ"א אבל אם לא אכל בפ"א אלא שהפסיק בין תחילת אכילה ראשונה לסוף אכילה אחרונה יותר מכדי אכילת פרס וכן אם לא שתה מלא לוגמיו בפ"א (עיין נהלכות יו"כ ס"ס תרי"ג) לא איכר תעניתו כלל ומשלים התענית וא"צ להתענות יום אחר דזה לא נקרא אכילה. והנודר לצום ב' ימים ולילות ושכח ואכל כלילה צריך להתענות ב' ימים רצופים אחרים (סז).

(לא) המקבל עליו להתענות יום א' או יותר ומצטער הרבה בתעניתו יכול לפדותו בממון דאומדן דעתא דאדעתא דהבי קיבלו התענית נחשב לצדקה וכיון שנותן דמי חלבו ודמו לעניים יצא ואם קבלו דרך נדר לא מהני ושיעור הפדיון העשיר לפי עשרו (סז) אבל בתענית שגוזרים הצבור לא מהני פדיון אם לא שהתנו כן הצבור.

(לב) מי שנדר להתענות כך וכך תעניתים אעפ"י שבשעת נדר היה ימות הקיץ יכול להתחם עד ימות החורף אם הוא חלש וצער לו להתענות בימים ארוכים דמסתמא לא היה הגון לו להתענות בימים ארוכים אבל המ"א חולק בזה דחיישינן שמא ימות (סז).

הלכות תענית כלל קלב

(לג) בת"צ ש"ץ שאינו מתענה לא יתפלל ואם אירע שעבר לפני התיבה יאמר (בש"ת) ענינו ביום צום התענית הזה (מ"א סי' תקס"ו ס"ק ז'). וכל דתיבת בש"ת הוא ט"ס דומ"כ לדעת ר' נתן משמע דאפילו עלה ירד ולטור משמע דיאמר ברכה בפ"ע בין גואל לחופא וכיון דפסק דדיעבד כטור א"כ יאמרה כדון כן כ"ל ובמחלית השקל מקיים גי' המ"א שלפניו בש"ת ח"ל דהטור ס"ל דאפילו לכתחלה יכול להתפלל מי שאינו מתענה ולומר ענינו ברכה בפ"ע וכהי דהרב"י הסכים לדעת החולקים היינו לכתחלה גם אפילו דיעבד שלא לקבוע ברכה בפ"ע אלא יאמרה בש"ת ויסיים ג"כ בא"י ש"ת לבד וכיון שאמר ביום התענית הזה ולא תעניתו שפיר דמי דאינו משקר כסדרת הטור וגם לא קבע ברכה בפ"ע וגם הלטר ילאו י"ח כמבואר בסו' קי"ט דאס שכת הש"ץ ענינו יאמר בש"ת וכו' שס המ"א דאס סיום בש"ת לבד ולא לכן אס הש"ץ אינו מתענה יעשה כן לכתחלה) וה"ה אם אין ש"ץ אחר מוטב שיחפלל מי שאינו מתענה משיחבטלו לשמוע קדיש וברכו. ואם אין בברכה"נ י' שמתענים אע"פ שיש בעיר י' שמתענים אין הש"ץ קובע ברכה בפ"ע אלא דינם כיחידים ומ"מ יאמרנה בש"ת כיון שהוא תענית צבור (א"ר וכו' בתש"י רש"א סי' פ"א). ויחיד שאינו מתענה ומתפלל עם הצבור יאמר בש"ת ענינו ויאמר ביום תענית צבור זה (אלי' זוטא גס"ג נ"ח) אבל כשמתפלל עם הש"ץ לא יאמר אפילו עם הש"ץ לברכה בפ"ע. וש"ץ המתענה תענית יחיד לא יאמר ענינו כשמתפלל בקול רם אפילו לא התפלל עדיין בלחש אלא יאמר ענינו אחר סיום תפלתו. והש"ץ יאמר במנחה אלקינו וא"א ברכנו בכרכה וכו'.

(לד) בתעניות צבור הכתובים חוץ מט"ב קורין ויחל ומפטירין דרשו בין שחל בשני וחמישי בין שחל בשאר ימים אפילו חל בע"ש מפטירין דרשו. וכן תענית בה"ב שאחר הפסח ואחר סוכות וכן כ' סיון מאחר שהוא מנהג קבוע ברוב ישראל דינו כת"צ לכל דבר אבל כשהצבור גוזרים על כל צרה שלא תבא עליהם אם קבעו ביום אגד"ו לפעמים גזרו הראשונים ולא קראו בתורה כלל רק אמרו סליחות ותחנונים. ורמ"א כ' דיכולין לקרות ויחל ולומר ענינו אבל אם חל ב' ה' שחרית אין דוחין פ' השבוע ולמנחה ויחל ודרשו. ואם גזרו שלא לשום צורך אלא לשוב בתשובה וכן ער"ח יש מקומות שקורין בתורה במנחה ולא בשחרית ובמקום שאין מנהג אין לנהוג כן לכתחלה (תקס"ד) וכ"ז דוקא כשיש י' המתענים באותו בה"ב. ולענין אם יש בהן שאינו מתענה בשחרית דכלא"ה קורין בתורה אפילו קורין ויחל מותר לקרותו אא"כ כשהתענית הוא ביום אגד"ו. ובמנחה לעולם לכתחלה יצא מברכה"נ ואם קראוהו בדיעבד יעלה (וכבר כתבאר לעיל בהלכות תפלה כלל ל"א סי' י"ט) (סג).

(לה) מי שנתחייב לצום עפ"י תקוני תשובה מרוקה והאר"י כך וכך תעניתים טוב יותר להתענות מפורים כמש"כ וחטאתי נגדי תמיד ומ"מ אם ירצה יכול לפטור אותם בהפסקות דהיינו ב' ימים וב' לילות רצופים ויפסיק מעט מבע"י דנחשב ליום א' ויום ראשון ג"כ ליום א' ויום שני נחשב כל שעה ושעה ליום והוא כ"ד שעות וא"כ הוי כ"ז ומעט בליל ג' ונחשב לכ"ז תעניתים וג' ימים וג' לילות רצופים נחשבים לע"ב תעניתים (ועיין בסוף קיטור ראשית חכמה) אבל הגודר לצום כך וכך ימים צריך לקיים נדרו ולצום מפורים (תקס"ח).

(לו) המתענה ת"ח בשבת ובי"ט או בחה"מ או בר"ח או בחנוכה ופורים או בעיה"כ צריך למיתב תענית לתעניתו ואפילו בניסן או בימים שבין ר"ח סיון לעצרת או בין יה"כ לסוכות ומ"מ המתענה ת"ח בר"ח ניסן או אב א"צ למיתב תענית לתעניתו די"א דמצווה להתענות והוי תענית צדיקים (סג).

הלכות תענית כלל קלב

(לז) יאהרצייט מתענה ביום המיתה ולא ביום הקבורה ואפי' בשנה ראשונה ואפי' נקבר ביום שלאחריו ונוהג האבילות עד היאהרצייט ולא יותר ואם נקבר ב' או ג' ימים אחר המיתה יתענה ביום המיתה וינהג אבילות עד תשלום י"ב חרש מזים קבורה (כן הכריע נא"ר) אבל בשמע שמות אביו משלים האבילות ביום המיתה כשאר אהיו. ואם חל יא"צ בימים שא"א בו החנון המנהג שלא להתענות כלל. ואם הוא בעל ברית א"צ להתענות די"ט שלו הוא ואם ירצה יתענה עד מנחה גדולה. ואם מת באדר המנהג שכשנת העיבור מתענה בראשון ויש מחמירים להתענות בשניהם (ובניאורי סג"א הכריע לעיקר כדעיה ז' ע"ט) ואם היה השנה שמח בו מעובר מתענה בחדש שמח בין בראשון בין בשני (סג) ונ"ל דאם א"י אם בראשון או בשני יתענה בשני חדא שהרי מוקמינן האדם על חוקתו ואמרינן חי היה ועוד שהרי י"א דלעולם מתענין בשני (וצ"ח דיני יאכרצייט עיין בחכמת אדם).

(לח) יא"צ צריך להשלים אפילו חל בע"ש אבל אם חל בשנה ראשונה בע"ש ולא השלים אזי כשחל בע"ש אינו צריך להשלים אבל אם חל בחול וא"כ צריך להשלים ממילא חל עליו הנדר (ועיין בהלכות שנת כלל א' סי' ח').

(לט) הנודר לצום כך וכך ימים רצופים ואירע בהם תענית חובה עולין לו (ועיין בס' תקס"ט נמ"א בזה כמה חילוקי דינים).

(מ) יחיד המתענה על צרתו ועברה או על חולה ונתרפא או מת צריך להשלים כל התעניות שקיבל עליו אבל צבור שמתענין על שום דבר ונענו קודם חצות לא ישלימו ואם ח"ח ורוב צבור רוצים להשלים אין היחיד רשאי להפריש מהם (וע' נמ"א סי' תקס"ט ס"ק א') ויחיד שמתענה ח"צ ונודע שקודם קבלת התענית כבר עברה הצרה א"צ להשלים. וה"ה צבור ששמעו אחר חצות שקבלו התענית בטעות א"צ להשלים ובוה אין ראוי לצבור להחמיר א"כ שכבר הוא סמוך לחשיכה (סג).

(מא) דין הנודר להתענות ופגע בו ר"ח וחנוכה ופורים נחבאר בא"ח סי' תקע' ודין באיזה ימים אין גוזרים ח"צ בס' תקע"ב.

(מב) מי שעבר עבירות ידועים הממואר ברזקה ובכתבי האר"י כמה ימים צריך להתענות לכפרה חייב להתענות אע"ג דמצטער בזה הרבה ואעפ"כ אם ח"ח הוא ותורתו אומנתו אפילו בומה"ז לא יסגף עצמו כ"כ אפילו על עונות ידועים רק שישוב לפני ה' בלב שלם ויבכה מקירות הלב וילמוד יותר ממה שהיה רגיל כי התורה הוא מקוה טהרה ונמשלה לאש וכל אשר יבא באש כאש יובא וטהר וימעט מכל התענוגים ויאכל רק כדי קיום גופו שלא יחלש כדי שיהיה לו כח לעבודת ה' ולא ילך לשום סעודה וכ"ש לסעודת מריעות וישמור שבת בכל דקדוקיה ופרטיה ואם אפשר יתענה עכ"פ בכל שבוע יום א' או עכ"פ כל יום בה"כ עד חצות והעיקר הבכיה והיודוי וגדרים שלא יעשה זאת עוד לעולם וה' יראה ללכב (ועיין בהלכות תשובה). ומ"מ מי שהוא איש בריא ואין התענית מזיק לו כלל אלא שרוצה להתענות לתשובה על עבירות שאדם דש בעקבו נקרא קדוש אבל אם אינו בריא וחזק וע"י התענית מתיש כחו אפילו מי שאינו ח"ח נקרא חוטא ואם הוא לומד וע"י התענית מומעט במלאכת שמים אינו רשאי לישב בתענית א"כ כשהצבור גוזרים תענית דאו אסור לפרוש מן הצבור ומלמדי תנוקות פשיטא דאסורים להתענות שממעט מלאכת שמים וגזול את הבריות (תקע"א).

(מג) נוהגין שהחתן והכלה מתענין ביום חופתם מפני שמוחלין להם עונותיהם ואינם מתענים בר"ח חוץ מר"ח ניסן שהוא תענית צדיקים ולא בחנוכה ופורים ולא בט"ז שבט

ובט"ו אב אבל בניסן ובימים שבין ר"ח סיון עד שבועות ובין יה"כ לסוכות ול"ג בעומר מתענין (סי' תקע"ג) ובא"ח של שבועות אינם מתענים (כדליתא בחגיגה י"ח). אבל בא"ח של סוכות ושל פסח אינו אלא מנהג ואזלינן בחר המנהג (סי' תכ"ט נמ"א סז).
 (מד) דין תעניתים על הגשמים בא"י ועל שאר הצרות הבאות על הצבור ודין ימים שמתענים בו תענית צדיקים מבואר בש"ע מסי' תקע"ה עד סי' תקפ"פ (סז).

הלכות תשעה באבי

כלל קלג. (תקמ"ט).

(א) יש ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהם כדי לעורר הלבבות לפקח על דרכי החשובה והיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשי אבותינו שהיו כמעשינו עתה עד שגרים להם ולנו אותן הצרות שבזכרון הדברים אלו נשוב להיטיב שנאמר והתודו את עונם ואת עון אבותם. ולכן חייב כל איש לשום אל לבו באותן הימים ולפשפש במעשיו ולשוב בהן כי אין העיקר התענית כמש"כ באנשי ניוה וירא ה' את מעשיהם ואמרו רז"ל וירא את שקם ואת תעניתם לא נאמר אלא את מעשיהם ואין התענית אלא הכנה לתשובה לכן אותן אנשים שכשמתענים הולכים בטויל ומדברים דברים בטילים תפשו הטפל והניחו העיקר ומ"מ אין לפטור א"ע בתשובה לבד כי ימים אלו הם מ"ע מדברי הנביאים להתענות בהם וכבר קבלו כל ישראל ונהגו כן בכל העולם (כדלק' סי' ו').
 (ב) ואלו הן יום ג' בחשירי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ונכבה גהלת ישראל הנשארת לאחר שהרב בה"מ והשאירו נבוכדנצר בא"י ושם אותו לראש על ישראל וע"י שנהרג גלו כולן ונהרגו מהם לאלפים.

(ג) עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל נ"ג הרשע על ירושלים והביאה במצור ובמצוק ומה נמשך החורבן.

(ד) י"ז בתמוז אירעו בו חמשה צרות נשחברו הלוחות כשירד משה מן ההר כמפורש בתורה וזה היה בי"ז בתמוז ובוטל התמיד עוד מלהקריב בכית הראשון והובקעה העיר בחורבן בית שני דאע"ג דבחורבן הראשון נבקעה העיר בט' לחדש כיון ששניהם היו בחדש זה קבעו לחורבן בית שני דחמירא עלינו ולא רצו לגזור בשניהם דאין מטריחין על הצבור יותר מדאי ושרף אפוסטמוס הרשע את התורה והועמד צלם בהיכל על ידי רשעי ישראל וזה גרם גלותינו וצרותינו (סי' תקמ"ט).

(ה) וט"ב שהיה בו חורבן הגדול שנחרב בה"מ הראשון וגם השני ואותו היום הוא מוכן לפורענות מיום עלות ישראל ממצרים שבו ביום נגזר על אבותינו שבמדבר שלא יכנסו לארץ בו ביום חזרו המרגלים וכבו ישראל בכיה של חנם ונקבע לבכיה לדורות ונלכדה ביתר היא היתה עיר גדולה והיו בה אלפים ורכבות מישראל והיה להם מלך גדול וחשבו כל ישראל שהוא מלך המשיח ונפל ביד הנכרים ונהרגו כולם והיתה צרה גדולה כמו חורבן בהמ"ק ובו ביום חרש טורנוסרופס את ההיכל ואת סביביו ונתקיים הפסוק ציון שדה חרש.

(ו) ג' תעניתים אלו הוין מט"ב תקנו הנביאים שאם ירצו כל ישראל ויסכימו שלא להתענות בהם הרשות בידם אמנם כבר רצו כל ישראל וקבלו עליהם לדורות להתענות בהם ולכן אסור לפרוץ גדר ומ"ט בשעה שרצו וקבלו הקילו בהם שיהיו מותרים לאכול